

Albert Fruzsina—Dávid Bea

MAGYARORSZÁGON TANULÓ KÜLFÖLDI DIÁKOK KAPCSOLATHÁLÓZATI JELLEMZŐI*

1993-ban, amikor az Európai Közösség és más szervezetek az integrációt és a határok eltörlését próbálják megvalósítani, Magyarországon (és szerte a világban) naponta tapasztaljuk, hogy mennyire problematikus a másság tolerálása, elfogadása. Hazánk egyik oldalról a Közösséghez kíván csatlakozni, miközben egyre gyakrabban kell a felszínre kerülő etnikai problémákra és idegengyűlöletre megoldást találnia. Minden bizonnyal az általános gazdasági recesszió is hozzájárul, hogy ezek a problémák ismét előtérbe kerültek, és hogy ez a kettősség így alakult.

Magyarországon a helyzetet tovább súlyosbítja az életszínvonal csökkenése, a rendszerváltásban való csalódottság, s hazánk földrajzi helyzetéből következően az elmúlt évek folyamán beáramló nagyszámú menekült, illetve bevándorló okozta feszültség. Az évszázadok során oly sokszor megtapasztalt bűnbakkeresés mechanizmusa ismét működésbe lépett, és politikai mozgalmak is ideológiai támaszául szolgálnak a növekvő fajgyűlöletnek.

Pedig szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy a Közösséghez csatlakozás magával hozza a gazdasági és politikai határnélküliség mellett a munkaerőpiac megváltozását is: egyre több külföldi fog hazánkban meghatározatlan ideig tanulni, dolgozni, esetleg végleg letelepedni. Azt, hogy a magyar társadalom ezt az új helyzetet mennyire tudja majd elfogadni, még nem lehet pontosan tudni, de az bizonyos, hogy valamilyen megoldást kell találni az efféle problémákra.

Egyre gyakrabban tapasztaljuk, hogy az idegeneket mennyi atrocitás és inzultus éri. Feszült életünkben egyre türelmetlenebbek vagyunk, nehezebben tudunk másokra figyelni és a nehézségeken felülkerekedni.

Felvetődik tehát a kérdés, vajon a hosszabb időt hazánkban töltő külföldiek hogyan élik meg ezt a helyzetet? Mennyire tudják otthon érezni magukat Magyarországon? Kikkel barátkoznak, mennyire integrálódnak a társadalomba?

Ezekre a kérdésekre kerestük a választ, amikor 1990–1991-ben száz Magyarországon tanuló külföldi diák kapcsolathálózatát mértük fel. Az idegengyűlölet akkori-ban még nem volt ennyire aktuális téma, s bár a diákok az adatfelvétel során

* A tanulmány az OTKA támogatásával készült.

számtalan negatív tapasztalatról számoltak be, az adatgyűjtés lezárulása óta a helyzet lényegesen rosszabbodott.

Adataink alapján jellemezni szeretnénk a hazánkban tartózkodó külföldieknek e speciális csoportját, az itt tanuló diákokat. Célunk, hogy megnevezzünk néhány *rendező elvet*, mely kapcsolataik alakulásában szerepet játszik, és módszereinkkel „befogható” volt.

Az alkalmazott módszerről

A kérdések megválaszolására alkalmazott módszer a hálózatelemzés, amelynek kiindulópontja az individuumok, illetve csoportok közti egymásra hatás („interakció”) adott pillanatban megfigyelhető mintázata. Míg egy bizonyos cselekvő személy tulajdonságai (pl. életkora, neme, etnikai hovatartozása, intelligenciája, jövedelme) a különböző környezetekben állandóak, a viszonyok környezet-specifikusak, azaz az interakciók változásával módosulnak. A viszonyelemzés célja tehát az, hogy az egyén tulajdonságai mellett társadalmi-strukturális kontextusát is megragadja, és ennyiben többet nyújt a kutatónak, mint a hagyományos tulajdonság-alapú vizsgálatok.

A hálózat alanyai között meglévő, illetve hiányzó kötések alakzata sajátos hálózatstruktúrát alkot. A hálózatelemzés központi problémája, hogy megmagyarázza az alanyok egymás közti kapcsolatának különbségeit, mivel „az alanyok közti viszonyok struktúrájának és az alanyok hálózatbeli helyzetének fontos viselkedési, észlelési és attitűdbeli következményei vannak mind az egyes egységek, mind a rendszer egészére nézve” (Knoke—Kuklinski 1982: 13).

Kérdőívünkben az egocentrikus hálózatok leírására a személyes kapcsolatok funkcionális szempontból igen különböző típusait egybegyűjtő Fischer-módszer (Fischer 1982; McCallister—Fischer 1978) általunk némiképp az egyetemi életmódra adaptált változatát használtuk fel. E módszernek a ZUMA által átdolgozott, az eddigi magyar vizsgálatokban felhasznált változata (Angelusz—Tardos 1991: 69–70) nyolc életszerű szituáción keresztül próbálja megragadni az egyén kapcsolathálózatát: barátait, ismerőseit, szakmai és azonos érdeklődésen alapuló kapcsolatait. Az első lépésben az egyénnek nyolc névgenerátor szituációban kell megneveznie azokat, akikhez az adott helyzetben fordulna. Minden szituációban maximum öt személyt említhet. A következő lépcsőben az említett személyek bizonyos jellemzőit (nemét, korát, iskolai végzettségét, állampolgárságát) kérdeztük meg. Saját változatunkban kimaradtak a családra, rokonokra, munkahelyre vonatkozó kérdések, hiszen ezek — külföldi diákokról lévén szó — nem játszanak szerepet. Az utóbbiakat más, a diákok életformáját firtató kérdésekkel helyettesítettük (lásd 1. melléklet). Adatainkat az SPPS PC+ programcsomag segítségével elemeztük.

A vizsgálat során megkérdezettek száma száz fő, akik mindnyájan a Semmelweis Orvostudományi Egyetem nappali tagozatos, külföldi férfitallgatói. A kisméretű és nem reprezentatív minta természetesen csak óvatos következtetéseket enged meg. A

teljes hallgatólista hozzáférhetetlensége miatt külön mintavételi eljárás nélkül választottuk ki a kérdezetteket, akiket további öt alcsoportba soroltunk: afrikai, arab, volt szocialista, nyugatnémet és izraeli.

Dolgozatunkban természetesen kitüntetett figyelmet kaptak a diákok magyar kapcsolatai, hiszen fő célunk az integráció fokának mérése volt.

A hálózatok leírására a következő mutatókat használtuk fel:

A hálózat MÉRETE a társadalmi integráció közvetlen indikátora, az interperszonális környezetben található partnerek számát jelzi. A kapcsolatok kiterjedtségét, gazdagságát két egyszerű módon mérhetjük: egyrészt, hogy a megkérdezettek összesen hány személyt említettek a nyolc névgeneráló szituációban, másrészt, hogy az így leírt mikrohálózatukat hány különböző személy alkotja.

A kapcsolatok szorosságát, tartalmi intenzitását méri a MULTIPLEXIT'S mutatója, amely az összes említés/összes személy hányadosa. Ez a mutató annál magasabb, minél több funkciót tölt be, minél sokrétűbb ugyanaz a kapcsolat.

A multiplexitással összefüggő másik mikrohálózat-mutató a SŰRŰSÉG, amely az öt legfontosabbként megemlített személy közti kapcsolatok meglétét méri. A hálózat sűrűsége a kiterjedés fordított jellemzője, a partnereket összefűző kötések átlagos erősségét határozza meg. A sűrű, azaz zárt környezet tipikusan kevésbé szerteágazó kapcsolatokra utal. Ha a magas multiplexitás értékekkel magas sűrűség értékek párosulnak, akkor ez a hálózatok sokfunkciós jellegének, ugyanakkor nagyfokú belső zárttségnek bizonyítható.

A szociális környezet tartalmi jellemzésére a HOMOGENITÁS–HETEROGENITÁS mutatói szolgálnak. Ezek különböző ismérvek alapján mérik, hogy a kapcsolatok mennyire szerveződnek a hasonlósági szelekció („like me” elv) alapján, azaz bizonyos társadalmi-demográfiai szűrők mennyire érvényesülnek a releváns kapcsolatokban. Az átfedést mutató, azaz „sűrű” hálózatokban valószínű, hogy a kapcsolatok homogének lesznek.

A heterogenitás a hálózat kiterjedésével nő, az egyén interperszonális környezetében lévő eltérő személyekre utal. „A kapcsolatban részt vevők hasonlóságának fokozódnia kell a kötések erejének növekedésével” (Granovetter 1973: 88), tehát a legitimebb, legszorosabb kapcsolatoknál várható a legnagyobb homogenitás. Dolgozatunkban a heterogenitást, illetve homogenitást az etnikai hovatartozás, a nem, a kor és az iskolázottság dimenzióiban kísértük figyelemmel.

A vizsgált személyeknek mind a szélesebb körű, mind a szűkebb körű kapcsolatait igyekeztünk több oldalról feltárni. Aszerint, hogy az egyes szituációkra mennyire jellemzőek az etnikai tekintetben homogén, illetve heterogén kapcsolatok, vagyis mennyi az említettek között a magyar, és a megkérdezett diákok hány százaléka nem említett egyáltalán magyar személyt, a nyolc szituációt két szférába, „bizalmas”, illetve „társas” szférába osztottuk. A „társas” szférába a BETEGSÉG, TANULÁS, SZAKMA, MOZI és a HOBBI szituációk, az „intim” szférába az INTIM, PÉNZ, VÉLEMÉNY szituációk tartoznak (lásd 1. melléklet).

Hipotéziseink

A vizsgálatot előkészítő mélyinterjúk, illetve saját személyes tapasztalataink alapján a következőket feltételeztük:

1. A külföldi diákcsoportok mindegyikére — más-más oknál fogva — jellemző bizonyos fokú szegregáció: nem sikerült beilleszkedniük a magyar környezetbe. Elkülönültségük mértéke és okai különbözőek. Előfeltevésünk szerint ezek több dimenzióban is tetten érhetők.

a) „ÖSZTÖNDÍJASOK” — „ÖNKÖLTSÉGESEK”

Az ösztöndíjasok (arab, afrikai és volt szocialista diákok) kollégisták, beszélnek magyarul, együtt laknak és tanulnak a magyar diákokkal, azaz a kapcsolatteremtésnek esetükben sem intézményes, sem nyelvi akadályai nincsenek.

Az önköltségesek (német és izraeli alcsoport) idejük javát szeparáltan, saját alcsoportjuk tagjaival és más európaival, illetve csekély számú amerikaival együtt töltik, mindennapjaikban gyakran vannak kommunikációs nehézségeik a magyar lakosokkal (bolt, tájékozódás), tanáraikon és esetleg főbérletükön kívül ismerkedési alkalmak korlátozottak, kivéve, ha rokon kapcsolatokkal rendelkeznek (a német diákok körülbelül 30%-a). E fenti elkülönítés tehát magában foglalja azt is, hogy az „ösztöndíjasok” kollégisták, az önköltségesek nem, s ez utóbbiak a nyelvet sem beszélik.

b) „SZÍNESBŐRŰEK” (afrikai, arab diákok) — „EURÓPAIAK” (a szó szoros értelmében: németek, a volt szocialista országok diákjai, de bizonyos értelemben az izraeliek is.)

Az első kategóriába tartozó diákok külföldi származása, idegensége ránézésre kiderül. Ennek következtében gyakran érik őket inzultusok, néha komoly fizikai fenyegetettség, és az idegengyűlölet, illetve a faji előítéletek is főként őket sújtják. A barátkozást elősegítő jó intézményes pozíciójukat tehát nagymértékben rontja ez a tényező. Másrészt, ezek a diákok az európaiktól eltérő kultúrkörből valók, mások a szokásaik, hagyományaik, ami főként a szorosabb kötelékek kialakulása ellen hathat.

A második kategóriába sorolt diákok a magyarokéhoz hasonló kulturális háttérrel rendelkeznek, értékrendjük modern, nyugatias, bár az alcsoportok egyéb tekintetben meglehetősen különböznek egymástól.

A magyar nyelv ismerete, a magyarokkal való együtt tanulás és együttlakás, a hasonló kulturális háttér elősegíti, a nyelvi nehézségek, az eltérő tradíciók és az eltérő bőrszín pedig gátolja a magyarországi beilleszkedést, amelynek vizsgálata kutatásunk fő célja.

Alaphipotézisünk szerint tehát az itt tanuló külföldi diákcsoportok eltérő mértékben ugyan, de szegregáltak, ami leginkább kapcsolathálózatuk zártságában, és etnikai/faji tekintetben homofil kapcsolataikban ragadható meg. Mivel a diákság számos egyéb oknál fogva is zárt, szubkulturális tömböt alkot (lásd Angelusz—Tardos 1991:

148–182), a társadalom egyéb rétegeitől eltér, kontroll adatként a magyar egyetemisták körében végzett hálózatelemzések adataira hivatkozunk, kiszűrve ezzel a kor és az iskolai végzettség eltéréséből adódó torzításokat.

A vizsgált alcsoportokról

Az általunk vizsgált alcsoportok tehát a következők:

1. Az *afrikaiak* elnevezés fedi a nagyrészt Afrikából érkezett diákokat, akik között azonban van néhány keleti diák is Mongóliából, Bangladesből, Laoszból. Közös ismervük, hogy valamennyiükön szembeötlő külföldi származásuk, tudnak magyarul, az egyetemen egy tanulócsoporthoz vannak magyar diákokkal, egy kollégiumban laknak velük, ösztöndíjukból tanulnak itt. A vizsgált csoportok közül átlagosan ők és az arab diákok élnek Magyarországon a leghosszabb ideje. A vizsgált diákok felének kapcsolathálózata gazdag (mikrohálózatuk több mint tíz főből áll), a multiplexitás és sűrűség mutatói szerint kapcsolataik sokfunkciójúak és zártak. Az említettek 47 százalékát alkotják a saját alcsoportbeliek. Az intézményes elkülönülés tekintetében ez a csoport a legnyitottabb, mert az említetteknek „csupán” 59 százaléka jár ugyanarra az egyetemre.

Kapcsolathálójuk az arab alcsoportéhoz hasonló: kisebb méretű hálózat és azonos nemű kapcsolatok jellemzik. Magyar személyeket főleg olyan szituációban említettek (TANULÁS, SZAKMA), ahol kevésbé tudnak saját honfitársaikra támaszkodni. Domináns a férfi említettek száma, kivéve a magyar kapcsolatokat, ahol inkább nőket említenek. Ez főleg körülményeikből adódik, ugyanis alig van Magyarországon tanuló nő honfitársuk.

Érdekes az afrikai alcsoport magyar kapcsolatainak megoszlása a volt szocialista alcsoport adataival összehasonlítva. Míg az afrikai és az arab alcsoportban a magyarok számszerű említése közel azonos, addig a szórás nagyban különbözik a volt szocialista alcsoportétól. Ez abból adódik, hogy az afrikai és az arab diákok közül sokkal többen, de átlagosan kevesebb magyart ismernek, míg a volt szocialista alcsoport egyes diákjai szinte semmilyen kapcsolatot nem tartanak fenn magyarokkal, addig más diákok kiterjedt magyar kapcsolathálózattal rendelkeznek.

Eszerint, egy olyan skálán, melynek egyik pólus a „nem tud magyarokkal kapcsolatot teremteni”, a másik pedig a „nem akar kapcsolatot teremteni”, az arab és az afrikai diákok a skála előbbi, míg a volt szocialista diákok a skála utóbbi végén helyezhetők el. Az intim szférát a társadalmi szféránál is jóval kevesebb magyar kapcsolat jellemzi.

2. Az *arabok* nevű következő alcsoportunkba a Szíriából, Jordániából, Izraelből érkezett arab, 80 százalékban mohamedán diákok tartoznak. Egy kivételtől eltekintve ők is kollégisták, jól beszélnek magyarul, a magyarokkal egy csoportban tanulnak, de láthatóan idegenek. Mikrohálózataik zömében kapcsolatgazdagok és nagyon sűrűek (a csoport 65 %-ánál 100% a szűkebb baráti kör sűrűségmutatója). Az említettek 35

százaléka magyar állampolgár. A csoport tradicionálisabb voltát jelzi, hogy az afrikai alcsoporthoz hasonlóan a saját nembeliek választása dominál, bár ezt a tényt magyarázza az is, hogy e két csoportból alig, illetve egyáltalán nem tanulnak női hallgatók az egyetemen.

3. A *németek* alcsoporthoz hajdani nyugatnémet diákok tartoznak. A megkérdezettek körülbelül egyharmada magyar származású, és valamennyire beszélnek is a magyar nyelvet. Önköltségesek, bérlet lakásban laknak, és néhány más nyugat-európai diákkal közösen külön német nyelvű oktatás folyik részükre. Kapcsolathálójuk a legkiterjedtebb. Kiugróan magas multiplexitás és sűrűség mutatójuk szerint kapcsolataik sokfunkciójúak és zártak, nemi tekintetben viszont az izraeli alcsoporthoz együtt a legkiegyensúlyozottabbak. A hálózatban említett magyar személyek aránya 30 százalék. Ez az adat inkább a három ösztöndíjas, a magyar diákokkal együtt tanuló alcsoporthoz áll közelebb. A német kapcsolathálózatok viszonylagos nyitottságára két magyarázat merült fel: a diákok a nyelvtudás hiányát valami mással kompenzálják (pl. pénz vagy más javak), illetve alapjában véve barátkozóbbak és szociálisabbak, mint a másik nagy alcsoporthoz. Egyik magyarázat sem hagyható figyelmen kívül, mindegyik hatása jelentkezik. Az interjúzás során kiderült, hogy a diákok 30–35 százaléka magyar származású; jól beszélnek magyarul, magyar rokonságukra számíthatnak, ennek ellenére magyar kapcsolataik nem számosabbak a német származásúakénál.

4. A *volt szocialisták* alcsoporthoz az egykori keleti blokk országaiból öt-hat éve még magyar, napjainkban saját országukbeli ösztöndíjjal érkező diákok alkotják. Kolégisták, beszélnek magyarul, a magyar diákokkal együtt laknak és tanulnak. Az afrikai alcsoporthoz hasonlóan magyarok alkotják a hálózatok 45, saját alcsoporthoz tartozók a kapcsolatháló 40 százalékát. Kapcsolathálójuk a német alcsoporthoz mögött a második legkiterjedtebb. Ők említik a legtöbb magyar személyt, ugyanakkor a magyar állampolgárt egyáltalán nem említők száma a másik három alcsoporthoz hasonló. Eszerint az alcsoporthoz belül markánsan elkülönül egy, a magyaroktól elzárkózó és egy nagyszámú magyar kapcsolatokkal jellemezhető részpopuláció.

5. Az *izraeliek* alcsoporthoz az önmagukat zsidónak nevező, 90 százalékban zsidó vallású, izraeli állampolgárságú diákok tartoznak. Az izraeli felsőoktatásban tapasztalható helyhiány miatt jöttek Magyarországra tanulni. Legtöbbjük családja az ő életükben vándorolt ki Izraelbe különböző kelet-európai országokból. Önköltségesek, albérletben laknak és külön angol nyelvű oktatás folyik számukra. Nem tudnak magyarul. Választásunk azért esett épp rájuk, mert az esetleges antiszemita tendenciák hatását szeretnénk volna mérni. (Ez azonban a csoport nagymértékű zártsága miatt végül is nem sikerült.)

Az izraeli diákok között a legmagasabb a magyar személyt egyáltalán nem említők aránya (45%), és ők említik a legkevesebb magyart is a vizsgált szituációkban. Ennek részben az az oka, hogy az átlagos hálózatméret ebben a csoportban a legkisebb, hálózataik főként közepes méretűek.

Az összes vizsgált alcsoporthoz megállapítható tehát, hogy életkori, kulturális és faji tekintetben egyaránt homogének, magas a magyar ismerőst egyáltalán nem említők

aránya, ami mindenképpen arra utal, hogy a csoportok faji tekintetben is szegregáltak.

Az összes alcsoport közös jellemzője még, hogy a kapcsolatok nagy része vagy saját, vagy magyar állampolgárságú, nem pedig más külföldi diák.

A magyar kapcsolatok száma az intim szférában a legkisebb.

Az egyének kapcsolathálózatait meghatározó tényezők

Próbáljuk meg áttekinteni azokat a tényezőket, amelyek az egyes alcsoportok hálózati jellegzetességeit meghatározzák, és magyar kapcsolataik számát és jellegét befolyásolják. A kapcsolatszerveződés két fő motívuma imserhető fel. Egyrészt a lehető legkisebb költségen létesíthessenek kapcsolatokat, amire az etnikailag, kulturális, életkori stb. tekintetben leghasonlóbb személyek a legalkalmasabbak, tehát a honfitársak, azonos földrésről valók (azaz a faji értelemben vett homofília). Másrészt, számukra bizonyos előnyökkel járó kapcsolatokat alakítsanak ki például a magyarokkal (faji tekintetben heterofil kapcsolatok), aminek a költségei egyrésztől nagyobbak, mert sokkal több különbséget kell áthidalni, másrésztől viszont számos előnye van: hely- és nyelvismeret, otthonosság stb.

A különböző alcsoportok etnikai értelemben vett heterogenitását, különös tekintettel a magyar kapcsolatokra, mely dolgozatunk kiindulópontja volt, több dimenzió együttes hatása határozza meg. A dimenziók hatását vizsgáltuk egy általunk alkotott modell segítségével végeztük (2. táblázat).

A táblázat összeállításánál a legnagyobb nehézséget a SZEMÉLYISÉG változó/dimenzió operacionalizálása jelentette. Lehetőségeinket figyelembe véve, a személyiség magyarázatához a hálózاتمéret adatainak felhasználása tűnt a legcélszerűbbnek. Úgy gondoltuk, ha egy személynek nagyméretű a hálózata, vagyis sok emberrel tart fenn kapcsolatot, akkor valószínű, hogy az illető barátkozó típus.

Elemzéseink során felmerült a kérdés, hogy vajon egy nagy kapcsolatháló a magyar kapcsolatok számát csak pozitív (barátkozó típus, ezért magyar kapcsolatokat is létesít), vagy esetleg negatív irányba befolyásolhatja (sok honfitársával van kapcsolata, nincs szüksége magyar barátokra).

Annak megállapításához tehát, hogy az általunk felsorolt (a 2. táblázatban bemutatott) négy változó (INTÉZMÉNY, ETNIKUM, CSOPORTNAGYSÁG és SZEMÉLYISÉG) mennyiben befolyásolja, illetve módosítja az egyén magyar kapcsolatait, regresszióanalízist végeztünk.

A magyar kapcsolatokat befolyásoló tényezők magyarázatok felmerült a „magyar személyt említők” és a „magyar személyt egyáltalán nem említők” csoportjának különválasztása (1. táblázat). Erre azért volt szükség, mert a regeregresszióanalízisben a függő változó (hány különböző magyar személyt említett) sok 0-ás értéke miatt a modell magyarázó ereje jóval kisebb volt (módosított R négyzet .27) mint akkor, ha a

függő változóban nem szerepelt olyan diák, aki nem említett magyar személyt. Ebben az esetben a módosított R négyzet .50 volt, amit jelentősebb eredménynek érzünk.

A modellben szereplő négy változó közül az INTÉZMÉNY hatása bizonyult a legerősebbnek (Sig T .0059). Ez azt jelenti, hogy a magyar kapcsolatok számát leginkább az befolyásolja, hogy az illető diák kollégiumban lakik-e magyar diákokkal, vagy sem, és ezzel összefüggésben: beszéli-e a magyar nyelvet, vagy nem.

A regresszióanalízisben pozitív előjellel szignifikáns volt továbbá a SZEMÉLYISÉG változó is: minél nagyobb valakinek a hálózatmérete, vagyis minél barátkozóbb típus, annál több magyar személlyel állt kapcsolatban.

Az ETNIKUM változó szintén befolyásoló tényező (Sig T .0272), vagyis a modell is igazolta, hogy a magyar kapcsolatszerzés szempontjából előnyös, ha valaki kevésbé különbözik a magyaroktól.

A modellben szereplő változók közül a NAGYSÁGnak nincs, vagy csak alig van hatása.

Összegzés

Kutatásunk alátámasztani látszik alapvető hipotézisünket, hogy a Magyarországon tanuló diákcsoportok szegregáltak. A vizsgált alcsoportok elkülönülésének mértéke azonban az általunk vártnál kisebb.

A felmérés számunkra legváratlanabb eredménye azonban az volt, hogy az egyes külföldi diákcsoportok egymással szinte semmilyen kapcsolatot nem tartanak fenn. Ezt leginkább az arab és az afrikai diákok esetében tartjuk különösen kedvezőtlennek, hiszen ez a két csoport kénytelen legmélyebben átélni másságának következményeit. Az elmúlt év talán hozott általunk nem ismert pozitív fejleményeket a külföldiek érdekeit védő egyesületek megszűlésével.

Megállapíthatjuk azonban, hogy a dolgozat elején említett integrációs törekvéseknek a jelek szerint ellentmond a mindennapi gyakorlat, hiszen a későbbi, kultúrák közti közeledésnek ezt az egyetemista léthez tartozó, kellemes módját nem használják ki az érintettek, noha abból távlatilag is számtalan előnyük származhatna. S ebben, úgy érezzük, kettőn áll a vásár: a magyarokon és a külföldieken.

Hivatkozások

- Angelusz Róbert—Tardos Róbert 1991. *Hálózatok, stílusok, struktúrák*. Budapest
Fischer, C. S. 1982. *To dwell among friends: Personal Networks in Town and City*. Chicago:
University of Chicago Press
- Granovetter, Mark 1973. A gyenge kötések ereje. *Szociológiai Figyelő*, 1988, 3, 39–62. ELTE
Szociológiai Intézet és Továbbképző Központ
- Knoke, David—James H. Kuklinski 1982. *Network Analysis*. Beverly Hills: Sage Publications
(Magyarul részletek: *Szociológiai Figyelő*, 1988, 3, 93–112)
- McCallister, L.—C. S. Fischer 1978. A procedure for surveying personal networks. *Sociological
Methods & Research*, 7, 131–148.

FÜGGELÉK

1. melléklet

A 8 adaptált szituáció

1. **BETEGSÉG:** Ha véletlenül megbetegedne, és néhány napot ágyban kéne maradnia, meg tudna-e bízni valakit, hogy bevásároljon, elhozza a gyógyszert?
2. **TANULÁS:** Ha vizsgára készül és nincs jegyzete, vagy valamilyen más segítségre van a tanulásban szüksége, van-e olyan társa, akire számíthat?
3. **MOZI:** Vannak-e olyan barátai, ismerősei, akikkel időnként házibuliba, moziba, klubba, vendéglőbe vagy más szórakozóhelyre jární?
4. **HOBBI:** Van-e Önnek olyan kedvenc témája, időtöltése (sport, kultúra), amiről szívesen beszél másokkal?
5. **SZAKMA:** A legtöbb ember időnként szakmai dolgokról is beszélget. Beszélgetett-e ilyen dolgokról az utóbbi időben?
6. **INTIM:** Szokott-e Ön időnként egészen személyes, bizalmas dolgokról, problémákról másokkal beszélgetni?
7. **PÉNZ:** Tegyük fel, hogy hirtelen pénzre van szüksége. Vannak-e olyanok, akiktől ilyen helyzetben kölcsön kérhetne?
8. **VÉLEMÉNY:** Vannak olyan emberek, akiknek a véleményére igen sokat adunk, akiktől időnként tanácsot kérünk. Előfordul-e Önnek is, hogy tanácsot kér?

1. táblázat

Az alcsoportok különböző network-mutatói

mutatók/alcsoport	afrikai	arab	német	volt szocialista	izraeli
átlagos network méret ¹	10.5	11.2	9.2	9.8	7.2
multiplexitás ²	2.11	1.89	3.4	2.51	2.65
sűrűség ³ (%)	85	87	88	78	83
100%-os a sűrűség mutatóval jellemezhető aránya az alcsoport X%-ában	55	65	55	45	45
a networkben említett magyar állampolgárok aránya (%)	45	35	30	45	20
a networkben magyart nem említők aránya az alcsoportok X%-ában	15	5	20	20	45
más külföldi diák említése a networkök X%-ában	8.8	4.4	8.06	16	14
saját alcsoportbeliek választásának aránya az összes választás %-ában	47	60	63	40	64
az említettek között a felsőfokú végzettségűek aránya (%)	94	95	91	97	94
az említettek között a SOTE-ra járók aránya (%)	59	80	72	72	74
25 év alattiak aránya az 5 alcsoport kapcsolat hálózatában (%)	67	67	63	74	75

¹ Átlagosan hány különböző személyt említettek.

² Összes említés és az összes személy hányadosa — minél nagyobb a kapcsolat, annál több funkciót tölt be.

³ Az öt legfontosabbként említett személy közti kapcsolatot mutatja — ha az érték 100%, akkor mindenki ismer mindenkit.

2. táblázat

Az alcsoportok magyar kapcsolatválasztását befolyásoló tényezők

	INTÉZMÉNY ¹	ETNIKUM ²	KÖZÖSSÉG NAGYSÁGA ³	SZEMÉLYISÉG ⁴
<i>afrikai</i>	+	-	52	10.5
<i>arab</i>	+	-	112	11.2
<i>német</i>	-	+	450	9.2
<i>volt szocialista</i>	+	+	51	9.8
<i>izraeli</i>	-	+	81	7.2

¹ INTÉZMÉNY

Együtt tanul-e a magyar diákokkal, vagy sem

(ha igen, akkor a változó értéke = 0

ha nem, akkor a változó értéke = 1

² ETNIKUM

Első ránézésre különböznek-e a magyaroktól vagy sem az alcsoportokhoz tartozó diákok

(ha igen, akkor a változó értéke = 1

ha nem, akkor a változó értéke = 0)

³ KÖZÖSSÉG NAGYSÁGA — Az alcsoportokhoz tartozó diákok összlétszáma a SOTÉ-n.

⁴ A SZEMÉLYISÉG változót a diák network méretével próbáltuk operacionalizálni. Ha valakinek nagy a network mérete, valószínűleg barátkozó típus.

A táblázatban szereplő számok az alcsoportok átlagos network méretét mutatják.

